

DIỄN ĐÀN VÀ KHUYẾN NGHỊ

...VÀ CÂY ĐỜI VẪN MÃI XANH TƯƠI

ĐỖ THÀNH DƯƠNG

(Nha Trang)

Báo Công an thành phố Hồ Chí Minh số 1681 ra ngày 21/8/2008 có đăng bài “Bệnh vừa nói vừa dịch” của tác giả A.H.

Điều đáng ghi nhận là tác giả đã xuất phát từ lòng yêu tiếng Việt, ý thức giữ gìn sự trong sáng của tiếng mẹ đẻ mà nêu lên một vấn đề đáng báo động trong tình hình sử dụng ngôn ngữ hiện nay, đó là việc nói viết lộn nghĩa, thừa từ mà tác giả gọi nôm na là “bệnh vừa nói vừa dịch”.

Sinh thời, một nhà ngôn ngữ học kiệt xuất của nước ta, phó giáo sư Cao Xuân Hạo cũng kịch liệt lên án cái tệ nói thừa từ này. Ông giễu cợt thói sính nói chữ hoa mỹ đến mức thành bệnh theo kiểu ánh nắng mặt trời (ngoài mặt trời ra thì làm gì có ánh nắng?), lòng quyết tâm (lòng=tâm), cây cỏ thụ (cây=thụ)...

Tác giả A.H đã gặp gỡ với giáo sư Cao Xuân Hạo ở quan điểm nói trên. Tuy nhiên có một số ví dụ minh họa mà tác giả A.H đưa ra, theo chúng tôi là cần phải xem xét lại vì nó không phù hợp với luận điểm tác giả đã nêu, như các tổ hợp sông Hồng Hà, núi Thái Sơn, đường quốc lộ...

Xét tổ hợp từ núi Thái Sơn, ta thấy rõ sự trùng lặp về mặt ngữ nghĩa giữa yếu tố Việt: núi với yếu tố Hán: sơn. Tuy nhiên, khi lĩnh hội nghĩa của một đơn vị ngôn ngữ, một cách tự nhiên nhất, người ta sẽ lĩnh hội nghĩa nguyên khối, nghĩa tổng hợp chứ không mấy ai lại đi chiết tự để hiểu nghĩa của từng yếu tố riêng rẽ. Ví như từ *hoa quả*, không phải bao gồm 2 loại là hoa và quả mà chỉ chung sở chỉ là trái cây (hoàn toàn không có ý chỉ hoa), vậy: “ăn hoa quả” là ăn trái cây, chứ

không phải là ăn hoa và ăn quả. Tương tự, Thái Sơn, Hồng Hà, quốc lộ là một từ ghép Hán Việt có nghĩa nguyên khối, nghĩa khái quát mà khi sử dụng (nói/nghe/đọc/viết), người ta không bao giờ cảm nhận từ các yếu tố riêng rẽ hợp thành.

Cũng giống như thành ngữ, đặc điểm cơ bản nhất của từ ghép, đặc biệt là từ ghép tổng hợp, là nghĩa của chúng được hình thành theo quy luật, không lệ thuộc vào nghĩa của từng thành tố cấu tạo, mà đó là nghĩa khái quát, nghĩa tổng hợp do tất cả các thành tố tạo nên, nếu tách các thành tố ra khỏi tổ hợp, thành từng từ đơn thì nghĩa tổng hợp ấy sẽ bị mất.

Chúng ta cần lĩnh hội nghĩa của tổ hợp núi Thái Sơn (núi+Thái Sơn) như cách lĩnh hội nghĩa của các tổ hợp tương tự: núi Ngự Bình (núi+Ngự Bình), núi Bà Đen (núi+ Bà Đen). Có như vậy, thì bài ca dao về ơn đức sinh thành có từ ngàn xưa của dân tộc ta – bài “Công cha như núi Thái Sơn...”, mới có thể tồn tại một cách lâu bền.

Hơn nữa, đặc điểm của các từ ghép Hán Việt là rất khó có thể tách rời, và không thể sử dụng độc lập, ví như không bao giờ ta nói theo kiểu: sơn (núi) này cao quá, lâm (rừng) này rậm quá, hà (sông) này dài quá...cho nên không thể cảm nhận núi Thái Sơn = núi+Thái Sơn, mà buộc phải kết hợp theo kiểu: núi+Thái Sơn.

Ngoài ra, chúng ta cũng cần quan tâm thêm một vấn đề khác của ngôn ngữ: sự vận động, biến đổi nghĩa của từ (so với nghĩa gốc).

(xem tiếp trang 35)

viết câu giản dị, gần gũi như lời nói thường ngày. Tất cả tạo cho tác phẩm của chị màu sắc riêng, biểu hiện một cách sinh động, chân thật cảnh vật, tâm trạng, cảm xúc của con người. Trong truyện ngắn của chị, ngôn ngữ không bị gò bó vào khuôn mẫu của ngôn ngữ truyền thống nên chúng có khả năng mở rộng và sáng tạo cho phù hợp với tính cách con người và cuộc sống ở vùng đất Nam Bộ.

Khi viết truyện ngắn, Nguyễn Ngọc Tư sử dụng ngôn ngữ một cách tự nhiên. Chị từng nói: *“Những cảnh người, cảnh đời bên cạnh mình, những ngôn ngữ đời sống bình dị hàng ngày cứ thế mà ùa vào trang viết”*. Nhưng những cố gắng cùng với sự khéo léo của chị trong việc sử dụng từ ngữ đã biến ngôn ngữ đậm phong cách khẩu ngữ trở thành ngôn ngữ văn chương. Nguyễn Ngọc Tư đã *“dùng được chất liệu ngôn từ của thực tại cần phân ánh”* vì thế, tác phẩm của chị mang *“một văn phong riêng mà nhiều người cảm thấy yêu thích”*. [2,310]

Tài liệu tham khảo

1. Huỳnh Công Tín, 2003, *Địa danh ở đồng bằng Nam Bộ*, Ngữ học trẻ 2003, Hội Ngôn ngữ học Việt Nam, Hà Nội.
2. Huỳnh Công Tín, 2006, *Cảm nhận bản sắc Nam Bộ*, Nxb Văn hóa thông tin.
3. Huỳnh Công Tín, 2007, *Từ điển từ ngữ Nam Bộ*, Nxb Khoa học Xã hội.
4. Nguyễn Ngọc Tư, 2005, *Truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư*, Nxb Văn hóa Sài Gòn, TP. Hồ Chí Minh.
5. Nguyễn Ngọc Tư, 2006, *Ngọn đèn không tắt*, Nxb Trẻ, TP. Hồ Chí Minh.
6. Nguyễn Ngọc Tư, 2006, *Cánh đồng bất tận*, Nxb Trẻ, TP. Hồ Chí Minh.
7. Nguyễn Ngọc Tư, 2006, *Giao thừa*, Nxb Trẻ, TP. Hồ Chí Minh.
8. Một số trang web như:
<http://www.viet-studies.org>,
<http://www.tuoiitre.com.vn>,
<http://vietnamnet.com.vn>,
<http://evan.com.vn>.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 18-11-2008)

VÀ CÂY ĐỜI.... (tiếp theo trang 42)

Ví như từ “tự vẫn”, nghĩa gốc là từ cắt cổ mà chết, nhưng hiện nay nó được dùng để chỉ nhiều kiểu chết khác như nhảy xuống nước chết (tự trầm), tự thắt cổ chết (tự ái)...

Hoặc ai cũng biết người miền Bắc gọi là “lợn”, trong lúc phương ngữ phía Nam thì gọi là “heo”, thế nhưng những từ “cá heo”, “bánh da lợn” thì lại lưu hành trên toàn quốc, bất chấp thói quen sử dụng ngôn ngữ theo vùng miền.

Xét về phương diện ngôn ngữ học lịch đại thì một bộ phận không nhỏ từ vựng tiếng Việt hiện nay đã bị chuyển di nghĩa so với gốc, có thể nghĩa hiện tại đã bị thu hẹp, mở rộng hoặc chuyển sang một nghĩa hoàn toàn khác xa với nghĩa gốc vốn có của nó. Đơn cử như từ “đều cang: hiện có nghĩa âm tính, chỉ sự lừa đảo, xảo trá, nhưng vốn nghĩa gốc của nó là chỉ người phu khiêng cang, một nghề trong hàng vạn nghề bình thường của xã hội thời trước mà thôi.

Nói tóm lại, giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt là một việc làm rất quan trọng và rất cần thiết ở mọi lúc, mọi nơi. Nhưng trong quá trình sử dụng ngôn ngữ chúng ta cũng cần nên nắm vững một số đặc điểm, quy luật của nó để tránh trường hợp cảm nhận, đánh giá cực đoan, phiến diện. Và cuối cùng cần phải tôn trọng thực tế tập quán ngôn ngữ của dân tộc. Mọi lí thuyết ngôn ngữ học đều được xây dựng dựa trên thực tế hành chức của ngôn ngữ vốn có từ rất lâu đời, trải qua hàng ngàn thế hệ sử dụng, chứ không phải lí thuyết ngôn ngữ học được đặt ra nhằm bắt ngôn ngữ dân tộc phải ép mình đi theo hành lang lí thuyết đó.

Dù sao, cây đời vẫn mãi xanh.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 28-08-2008)